

Мої пропозиції до розділу 2.9 проєкту нової Антикорупційної стратегії на 2026-2030 роки

Здебільшого, усі пропозиції державної політики у сфері управління державною власністю мають виходити з простого і чесного принципу: чим менше майна перебуває у прямому володінні держави, тим менше можливостей для зловживань, політичного впливу та корупційного перерозподілу ресурсів. Держава не може одночасно бути арбітром і гравцем на полі. Її функція в нормальних правових режимах — встановлювати правила, контролювати їх виконання та забезпечувати конкуренцію, а не конкурувати з приватним бізнесом у сферах, де ринок здатен працювати ефективніше.

Сьогодні через десятки органів управління, служб і відомств держава володіє величезним масивом активів, економічна доцільність утримання яких є щонайменше сумнівною. Частина цих активів роками генерує збитки, частина використовується непрозоро, ще частина фактично перебуває у тіньовій експлуатації без належного контролю та адекватних надходжень до бюджету. Тим більш відчутно, що в період війни, коли кожна бюджетна гривня має працювати на оборону та відновлення, утримання сотень і тисяч неефективних державних підприємств є необґрунтованим фінансовим навантаженням на державу.

Перший стратегічний напрям — масштабна та системна приватизація всіх активів, які не мають критичного значення для виконання державою її базових функцій. Держава не повинна володіти комерційними агрохолдингами, хлібозаводами, готелями, спиртними чи хімічними підприємствами лише тому, що так історично склалося. Показовим є приклад ДПЗКУ, яка роками перебуває у стані фактичного банкрутства, обтяжена значними борговими зобов'язаннями та керівництво якої періодично стає об'єктом кримінальних проваджень через зловживання при реалізації зерна. Паралельно в країні успішно працюють десятки приватних агрохолдингів у тій самій галузі. Якщо вище переліченого недостатньо, то останнім аргументом маю питання: як в країні, 90% території якої складає надродючий чорнозем може існувати збитковий державний агрохолдинг? Аналогічні питання виникають щодо активів Національної академії аграрних наук України, зокрема її дослідних господарств, які володіють значними земельними масивами, але не демонструють відповідної наукової чи економічної віддачі. Натомість показали «високі виробничі досягнення» на ринку тіньової обробки державної землі. У сфері промисловості показовими були історії навколо ОПЗ, що тривалий час працював по «бартерній схемі», та продаж ОГХК, після якого держава фактично позбулася хронічного управлінського тягара. Разом з тим, є і хороші приклади: у воєнний період вже відбувалася приватизація спиртних заводів, окремих промислових підприємств (того ж таки ОГХК), і це не призвело до втрати державності чи соціального колапсу. Навпаки, держава отримала кошти та зняла з себе обов'язок покривати збитки. Логіка проста: усе, що не є функцією безпеки,

правосуддя чи критичної інфраструктури, має бути продано на прозорих конкурентних умовах у максимально стислі строки.

Другий напрям — централізована та професійна модель управління тим майном, яке з об'єктивних причин не підлягає приватизації. Розпорошене управління через сотні балансоутримувачів створює безліч точок для зловживань: ручне визначення орендарів, занижена орендна плата, відсутність контролю за фактичним використанням. Позитивні сигнали вже продемонструвала модель централізованого управління державними землями через механізм Земельного банку, зокрема із орендою земель, що раніше перебували у користуванні структур вже згаданої НААН, з подальшою передачею їх у суборенду приватним агровиробникам на конкурентних умовах. Такий підхід доцільно поширити на інше державне майно: склади, виробничі приміщення, гуртожитки, інші будівлі, транспорт тощо. Йдеться про створення єдиної спеціалізованої установи, яка акумулюватиме такі активи в управління та передаватиме їх в оренду або суборенду виключно через електронні конкурентні процедури з повною публічністю умов і платежів. Це дозволить зменшити кількість локальних управлінських рішень кожного балансоутримувача майна, а також уніфікувати договори та централізувати прибутки від такої здачі в оренду.

Третій напрям — повноцінний перехід від практики інвестиційних договорів до механізму публічно-приватного партнерства. Сьогодні інвестиційні договори щодо забудови державної чи комунальної землі містять значні корупційні ризики: інвестор може обиратися без конкурсу, умови договору не публікуються, частка майна, що переходить державі, чітко не регламентована, а зміни можуть вноситися вже в процесі реалізації проекту. Показовою стала так звана «квартирна справа», у якій фігурує Максим Микитась, пов'язана з забудовою історичної будівлі Нацгвардії. Насправді таких справ — тьма по всій Україні. Законодавча ініціатива щодо прирівняння таких проєктів до процедур публічно-приватного партнерства уже існує і має потенціал усунути більшість цих ризиків, оскільки ППП передбачає обов'язковий конкурсний відбір приватного партнера та фінансово-економічне обґрунтування проєкту. Однак цю ініціативу потрібно довести до набрання чинності відповідних положень законодавства.

Отож, на моє переконання, державна політика у сфері держвласності має спиратися на три взаємопов'язані рішення (1) продати все, що не є критично необхідним для виконання функцій держави (2) забезпечити централізовану, прозору та конкурентну оренду того, що тимчасово залишається у власності (3) реалізовувати інвестиційні проєкти виключно через повноцінні механізми публічно-приватного партнерства, які ґрунтуються на конкурсних засадах. В своїй сукупності з уже наявним нормативним регулюванням, така модель зменшує простір для корупції, а крім того, ще й знижує навантаження на бюджет і дозволяє державі зосередитися на своїй ключовій ролі — формуванні правил і гарантуванні їх виконання, а не управлінні комерційними активами.